

KS. STANISŁAW LIBROWSKI

KSZTAŁCENIE ARCHIWISTÓW PRZEZ OŚRODEK ARCHIWÓW, BIBLIOTEK I MUZEÓW KOŚCIELNYCH

I. KURS ZASADNICZY W ROKU 1956

1. WPROWADZENIE

Na życzenie Episkopatu Polski i przy czynnym poparciu Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych odbył się w Lublinie, w gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej KUL, dwutygodniowy (od 3 do 15 września) kurs dla pracowników archiwów kościelnych, diecezjalnych oraz zakonów i zgromadzeń męskich. Organizatorem kursu był o. dr Romuald Gustaw, bernardyn, dyrektor wspomnianej biblioteki, inicjator powstania Ośrodka ABMK, który dopiero się tworzył.

Kurs był prawie obowiązkowy, albowiem uczestników wydelegowały nań kurie diecezjalne i zakonne. Wzięło w nim udział 55 kapłanów diecezjalnych i zakonnych, w dużej mierze kierowników archiwów. Kurs był jednopoziomowy, jakkolwiek jego uczestnicy reprezentowali w tym względzie różny poziom przygotowania. Ale nie można było postąpić inaczej, gdyż był to kurs chronologicznie pierwszy, a więc zasadniczy.

Szkolenie trwało pełne dwa tygodnie (12 dni), przy 7 godzinach pracy dziennie. Objęło ono 82 godziny robocze: 47 g. wykładów, 13 g. seminariów, 12 g. ćwiczeń, 5 g. zwiedzania archiwów, 5 g. poświęconych na zebrania: inauguracyjne, dyskusyjne i końcowe.

Kurs rozpoczął i zakończył, przy udziale wszystkich uczestników i wielu wykładawców, Ojciec Gustaw. Zajęcia prowadzili przeważnie fachowcy świeccy, tak archiwiści, jak też stojący poza służbą archiwalną.

2. PROGRAM KURSU

Wszystkie zajęcia można by ująć w 4 grupy, które w praktyce przebiegały w innym porządku, aniżeli występują poniżej.

I. W grupie ogólnej przerobiono następujące zagadnienia:

- 1) Archiwum a biblioteka (1 godz. wykładu) — o. dyr. R. Gustaw,
- 2) Rękopis archiwalny a biblioteczny (1 g. wykł.) — doc. P. Bańkowski,
- 3) Nauka o archiwach (1 g. wykł.) — prof. A. Stebelski,
- 4) Kancelaria, składnica akt, archiwum (4 g. wykł. i 2 g. seminarium) — prof. A. Stebelski,
- 5) Zarys rozwoju form kancelaryjnych:

- a) Kancelaria dokumentu, księgi wpisów, księgi protokołu czynności (2 g. wykł. i 1 g. sem.) — doc. J. Karwasińska,
  - b) Kancelaria akt spraw, kancelaria nowoczesna (2 g. wykł. i 1 g. sem.) — dr Z. Niezgoda,
  - c) Kancelaria bieżąca (1 g. wykł.) — o. dyr. R. Gustaw,
  - 6) Państwowy zasób archiwalny (1 g. wykł.) — dyr. M. Bielińska,
  - 7) Państwowa sieć archiwalna (1 g. wykł.) — dyr. M. Bielińska.
- Ogólne wiadomości z archiwistyki wyniosły w sumie 18 godz., w tym 14 godz. wykładów i 4 godz. seminarium.

II. W grupie tematów poświęconych archiwom kościelnym znalazły się takie:

- 1) Organizacja Kościoła w Polsce (2 g. wykł.) — prof. A. Vetulani,
- 2) Organizacja kancelarii diecezjalnych (4 g. wykł.) — ks. dr B. Przybyszewski,
- 3) Sieć archiwów diecezjalnych (1 g. wykł.) — dr K. Kaczmarczyk,
- 4) Archiwa zakonne (3 g. wykł. i 2 g. sem.) — dr K. Kaczmarczyk,
- 5) Akta gospodarcze w archiwach kościelnych (1 g. wykł.) — dr K. Kaczmarczyk,
- 6) Archiwalia kościelne w archiwach państwowych (2 g. wykł.) — dr Z. Olszawska-Skowrońska.

Zajęcia z archiwistyki kościelnej wypełniły 15 godzin, z czego na wykłady wypadło 13 g. a na seminarium 2 godz.

III. W dziale poświęconym pracy nad zasobem archiwalnym przerobiono następujące zagadnienia:

- 1) Lokal i konserwacja akt (2 g. wykł. i 2 g. sem.) — mgr inż. M. Hursarska,
- 2) Porządkowanie akt (2 g. wykł. i 2 g. sem.) — doc. T. Mencel,
- 3) Brakowanie akt (1 g. wykł. i 1 g. sem.) — doc. T. Mencel,
- 4) Inwentaryzacja akt (2 g. wykł. i 1 g. sem.) — dr A. Kamiński,
- 5) Kartografia w archiwach (2 g. wykł.) — mgr D. Warecka-Kosacka,
- 6) Pomoce archiwalne (1 g. wykł. i 1 g. sem.) — doc. T. Mencel.

Do tej grupy trzeba także zaliczyć ćwiczenia, których przeprowadzono 12 godz. oraz zwiedzanie archiwów w ciągu 5 godzin.

Razem w tej części kursu wypadło zajęć 34 godziny, z czego wykładów 10 g., seminarium 7 g., ćwiczeń 12 g. i zwiedzania 5 godz.

IV. W dziale poświęconym udostępnianiu archiwaliów nauce poruszono takie tematy:

- 1) Mikrofilm jako środek zabezpieczania i udostępniania archiwaliów (2 g. wykł.) — ks. dr J. Pawlik,
- 2) Pracownia naukowa i kwerendy w archiwum (2 g. wykł.) — prof. A. Stebelski,
- 3) Metoda poszukiwania akt (1 g. wykł.) — prof. A. Stebelski,
- 4) Praca wydawnicza (2 g. wykł.) — doc. T. Mencel,
- 5) Omówienie literatury archiwalnej (2 g. wykł.) — prof. A. Stebelski,
- 6) Czasopismo „Archeion” (1 g. wykł.) — red. doc. P. Bańkowski.

Łącznie w ostatniej grupie było 10 godzin wykładowych.

3. WYSTAWA I ZWIEDZANIE ARCHIWÓW

W sąsiedztwie głównej sali wykładowej kierownictwo kursu urządziło wystawę literatury archiwalnej, ze szczególnym uwzględnieniem archiwistyki kościelnej.

Po Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Lublinie oprowadzał uczestników kursu jego dyrektor doc. dr Tadeusz Mencil, a po miejscowym Archiwum Diecezjalnym jego kierownik, kanclerz Kurii Biskupiej ks. dr Wojciech Olech.

4. ZEBRANIE DYSKUSYJNE

Na wniosek ks. dra Librowskiego z Włocławka odbyło się w środę 12 września, pod przewodnictwem o. dyr. Gustawa, trzygodzinne zebranie dyskusyjne. Omawiano na nim szereg spraw aktualnych i na przyszłość.

Najbardziej kontrowersyjnym okazał się wniosek ks. Librowskiego proponujący zainstalowanie rodzącego się Ogólnopolskiego Referatu Archiwów Kościelnych w stolicy państwa Warszawie, może przy Sekretariacie Episkopatu, a nie w znajdującym się na uboczu Lublinie. Zaoponował przeciwko temu Ojciec Gustaw, którego też poparła większość obecnych. Trzy dziesiątki lat wykazały, że mimo wszystko środowisko lubelskie jest więcej zainteresowane naszą akcją.

Ks. dr Julian Ataman z Przemyśla, ks. Librowski i pewnie inni podali myśl, ażeby kursy — dla mniej zaawansowanych — odbywały się nadal w Lublinie, a posiadający większe przygotowanie zawodowe, np. kierownicy instytucji, urządzali swoje zjazdy kolejno w jednym z lepiej uporzędkowanych archiwów. Projekt ten z czasem doczekał się częściowej realizacji.

5. ZAKOŃCZENIE

Uczestnikom kursu rozdano zaświadczenia z jego ukończenia, podpisane przez Ojca Gustawa.

Kurs zakończył się uroczystością kilku przemówieniami — jego Organizatora, red. doc. Bańkowskiego w imieniu NDAP oraz biskupa Tomasza Wilczyńskiego, sufragana lubelskiego i p.o. wielkiego kanclerza KUL.

Sprawozdanie z kursu opracował ks. Librowski — opublikowane w szerszym ujęciu w *Archeionie* i węższym w *Ateneum Kapłańskim*¹.

6. OWOCE KURSU

Opisane tu szkolenie, jako pierwsze, dało jego uczestnikom bardzo wiele. U zaawansowanych pogłębiło wiadomości z archiwistyki, natomiast adeptom tej dyscypliny dostarczyło wielu wskazań łączących się z ich pracą.

Jakimś minusem tego kursu był fakt, że świeccy prelegenci operowali częściej pojęciami i wywodami przyjętymi w ich środowiskach naukowych i bazowali na przykładach mniej branych z naszych archiwów.

W czasie tak liczego zgromadzenia archiwiści kościelni poznali się bliżej między sobą, a wybitniejsi z nich zawarli jeszcze znajomości z pracownikami zbiorów państwowych, którzy w tej dziedzinie dotąd nad nami górują.

---

¹ Ks. St. Librowski: Pierwszy kurs archiwalny dla pracowników archiwów kościelnych, przeprowadzony w Lublinie w roku 1956. *Archeion* [t.] 27: 1957 s. 325—333.— Tenże: Pierwszy kurs dla pracowników archiwów kościelnych. *Aten. kapł.* r. 49: 1957 t. 54 s. 117—121.

II. KURS OGÓLNY W ROKU 1961

1. UWAGI WSTĘPNE

Drugi chronologicznie kurs archiwalny, tygodniowy, odbył się w Lublinie w dniach od 3 do 8 lipca. Miał on również ogólny charakter. Zorganizował go już Ośrodek ABMK, wypełniając swoje statutowe obowiązki². Akcja spotkała się z przychylnością ze strony Episkopatu i wsparciem Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych. W szczególności organizatorami kursu byli referent archiwalny Ośrodka ABMK i zarazem jeden z jego wicedyrektorów ks. dr Stanisław Librowski (strona merytoryczna) i sekretarz generalny Ośrodka ks. dr Bolesław Kumor (administracja). Zajęcia odbywały się w gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej KUL.

Celem kursu było dalsze zapoznawanie pracowników archiwów kościelnych z teorią i praktyką działalności archiwalnej. Program szkoleniowy obejmował 22 zagadnienia, które zmieszczono w 30 godzinach wykładów i ćwiczeń. Około 1/3 tematów niniejszego kursu nie była ujęta w programie pierwszego szkolenia archiwalnego w r. 1956.

2. PROGRAM RZECZOWY KURSU

a) Archiwum w ogólności:

- 1° Rękopis archiwalny a rękopis biblioteczny (1 godzina) — red. doc. dr Piotr Bańkowski, Warszawa,
  - 2° Nauka o archiwach (1 godz.) — prof. dr Adam Stebelski, Warszawa,
  - 3° Kancelaria, składnica akt, archiwum (1 godz.) — prof. dr A. Stebelski,
  - 4° Zarys form kancelaryjnych (3 godz.) — prof. dr Jadwiga Karwasińska, Warszawa,
  - 5° Państwowy zasób archiwalny (1 godz.) — w-dyr. mgr Maria Bielińska, Warszawa,
  - 6° Państwowa sieć archiwalna (1 godz.) — w-dyr. mgr M. Bielińska.
- Razem 8 godzin.

b) Archiwa kościelne:

- 1° Urzędy i kancelarie kościelne w diecezji (1 godz.) — ks. dr Bolesław Przybyszewski, Kraków,
  - 2° Sieć archiwów kościelnych w diecezji (1 godz.) — ks. dr B. Przybyszewski,
  - 3° Urzędy i kancelarie zakonne (1 godz.) — o. dr Kornel Gadacz, kapucyn, Kraków,
  - 4° Sieć archiwów zakonnych (1 godz.) — o. dr K. Gadacz,
  - 5° Nowoczesna organizacja archiwów kościelnych (1 godz.) — ks. dr Stanisław Librowski, Włocławek — Lublin.
- Łącznie 5 godzin.

c) Praca w archiwum:

- 1° Lokal i konserwacja akt (2 godz.) — mgr Irena Sadurska, Warszawa,

² Statut Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych przy Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. (Ułożony przez komisję w składzie: ks. M. Rechowicz i in., a zatwierdzony uchwałą Senatu Akademickiego KUL w dniu 25 czerwca 1959 roku). *Arch. Bibl. Muz.* t. 1: 1959/60 z. 2 s. 5—7, II § 6 5°.

- 2° Porządkowanie akt (3 godz.) — doc. dr Adam Kamiński, Kraków,
  - 3° Inwentaryzowanie akt (3 godz.) — doc. dr A. Kamiński,
  - 4° Wykazy akt w kancelariach kościelnych (1 godz.) — ks. dr St. Librowski,
  - 5° Dokumentacja i kartografia w archiwach kościelnych (1 godz.) — ks. dr Bolesław Kumor, Lublin,
  - 6° Mikrofilmowanie archiwów kościelnych (1 godz.) — ks. dr B. Kumor,
  - 7° Rejestracja ksiąg metrykalnych (1 godz.) — doc. dr Zygmunt Sułowski, Lublin.
- Razem 12 godzin.

d) U d o s t ę p n i a n i e a k t i p r a c a n a u k o w a :

- 1° Pracownia i księgozbiór podręczny archiwum kościelnego (1 godz.) — ks. dr St. Librowski,
  - 2° Kwerendy w archiwach kościelnych (2 godz.) — doc. dr Tadeusz Mencil, Lublin,
  - 3° Ważniejsza bibliografia archiwalna. „Archeion” (1 godz.) — red. doc. dr Piotr Bańkowski, Warszawa,
  - 4° Kilka myśli o kościelnych wydawnictwach archiwalnych na przyszłość (1 godz.) — ks. dr St. Librowski.
- Łącznie 5 godzin.

3. PROGRAM PORZĄDKOWY

Całość materiału wykładowego i ćwiczeniowego rozplanowano na 6 dni (od poniedziałku do soboty). Właściwe zajęcia, obejmujące po 5 godzin dziennie, odbywały się w godzinach przedpołudniowych. Wystąpiły one w innym porządku, aniżeli podałem je w programie rzeczowym. Słowo wstępne (w poniedziałek) i zakończenie (w sobotę) należały do dyrektora Ośrodka ABMK, ks. doc. dra Józefa Rybczyka. Po słowie wstępnym szczegółowy program kursu przedstawił zgromadzonym archiwistom ks. dr St. Librowski.

4. UCZESTNICZY KURSU

W szkoleniu wzięło udział 105 osób: 26 kapłanów diecezjalnych, 37 zakonników, 37 zakonnice i 5 świeckich zatrudnionych w archiwach kościelnych.

Uczestnikom rozdano zaświadczenia z odbytego kursu, podpisane przez dyrektora, referenta archiwalnego i sekretarza gen. Ośrodka.

Poza tym ks. dr B. Kumor wręczył zebranim do łaskawego wypełnienia formularze ankiety pt. Zbiory kartograficzne w archiwach i bibliotekach kościelnych.

5. WYSTAWA, LITERATURA PRZEDMIOTU, ZWIEDZANIE

Ilustracją wykładów była urządzona przez ks. Librowskiego wystawa archiwalna w 20 gablotach.

W czasie kursu rozprowadzono wśród uczestników pokaźną ilość najnowszych wydawnictw Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych, która ze swej strony udzieliła w tym względzie wysokiej niżki.

Uzupełnieniem programu były 4 wycieczki urządzone po obiedzie.

Pierwsza miała miejsce do Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Lublinie, a trzy następne były krajoznawcze. Z nich dwie równorzędne wiodły autokarami do Puław, Kazimierza i Nałęczowa, a ostatnia do Zamościa.

Zrobiono również wspólną fotografię organizatorów, prelegentów i uczestników kursu, zreprodukowaną później w sprawozdaniu.

6. POSTULATY I OWOCE KURSU

Organizatorzy i uczestnicy byli zgodni, ażeby w następnych spotkaniach dać pierwszeństwo zajęciom o charakterze praktycznym. W związku z tym oraz ze względu na dużą ilość uczestników postanowiono w przyszłości urządzać oddzielne kursy dla:

- 1) pracowników archiwów diecezjalnych,
- 2) zatrudnionych w archiwach zakonów męskich,
- 3) pracujących w archiwach zakonów żeńskich.

Sprawozdanie z kursu opracował ks. Bolesław Kumor³.

Kurs na pewno przyniósł w jakimś stopniu zamierzone owoce. Jednak trudno je wymiernie ocenić. Sam fakt, że archiwa kościelne coraz lepiej rozwijają się i działają, nakazuje to przypuszczać.

Ks. Librowski spożytkował (skrótowo) podawane przez siebie wykazy akt w dwóch kolejnych artykułach: *Źródła do zabytkoznawstwa w archiwach kościelnych* (ABMK t. 6) oraz *Źródła do wewnętrznych dziejów Kościoła w rękopiśmiennych zbiorach kościelnych* (ABMK t. 7).

III. SEMINARIUM OGÓLNE W ROKU 1967

1. ORGANIZACJA I PRZEBIEG

Wbrew planom powziętym na zakończenie kursu roku 1961, jeszcze przedstawiane tu spotkanie urządzono dla ogółu pracowników archiwów kościelnych. Postąpiono tak dlatego, że jako temat wykładów i ćwiczeń wzięto węższy, lecz zarazem zasadniczy problem archiwistyki, mianowicie porządkowanie oraz inwentaryzowanie dokumentów i akt archiwów kościelnych: diecezjalnych i zakonnych (męskich i żeńskich).

Z porządkiem i inwentaryzacją zespołów łączyło się drugie ważne zagadnienie — podanie uczestnikom kursu wykazów akt dla kancelarii i archiwów kościelnych.

Przygotowaniem seminarium zajął się komitet złożony z kierownika Ośrodka ABMK ks. doc. dra Józefa Rybczyka, referenta do spraw archiwalnych i jednego z wicedyrektorów ks. doc. dra Stanisława Librowskiego oraz sekretarza generalnego instytucji ks. doc. dra Bolesława Kumora.

Ks. Librowski opracował problematykę kursu i w całości ją osobiście przeprowadził, ks. Kumor, przy pomocy sekretarki Ośrodka s. Elżbiety Łukasiewicz, urszulanki, zajął się stroną administracyjną imprezy.

Seminarium trwało w gmachu Katolickiego Uniwersytetu przez 5 dni, od poniedziałku 26 do piątku 30 czerwca. Otworzył je przemówieniem

³ Ks. B. Kumor: Sprawozdanie z kursu dla pracowników archiwów kościelnych, zorganizowanego przez Ośrodek ABMK w dniach 3—8 lipca 1961 roku. *Arch. Bibl. Muz.* t. 3: 1961 z. 1/2 s. 103—110.

kierownik Ośrodka ks. Rybczyk, a zamknął rektor KUL ks. prof. dr Wincenty Granat.

Program kursu składał się z 27 godzin zajęć, mianowicie 12 g. wykładów, 12 g. ćwiczeń, 1½ g. odwiedzin Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Lublinie (w 3 grupach: jedna męska, dwie żeńskie), 1½ g. spotkań naukowych (w dwóch zespołach, męskim i żeńskim) kierownika seminarium z uczestnikami.

W kursie wzięło udział 147 osób: 52 księży diecezjalnych, ojców i braci zakonnych oraz 95 zakonnice; oprócz tego (nie wliczonych) kilkunastu księży studentów historii Kościoła i prawa kan. KUL.

Na kurs przygotowano, dla wszystkich uczestników, 600 kart inwentarzowych, 600 egzemplarzy formularzy do inwentarza książkowego oraz na maszynie 600 egz. instrukcji Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych do wypełniania wspomnianych kart i inwentarzy. Wysyłku tego dokonały członkinie Zgromadzenia Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi: Laurencja Jędrzejczak, korektor, i Krystyna Sobul administrator ABMK.

Zajęcia zakończono rozdaniem zaświadczeń z uczestnictwa w seminarium, podpisanych przez księży Rybzyka i Librowskiego.

2. ROZKŁAD ZAJĘĆ

Poniedziałek 26 VI. I. Zasady archiwistyki i archiwoznawstwa:

- 1° Otwarcie seminarium przez kierownika Ośrodka ABMK,
- 2° Archiwum — biblioteka — muzeum kościelne,
- 3° Rękopis archiwalny i biblioteczny. Spuścizny rękopiśmienne,
- 4° Główne zasady archiwistyki,
- 5° Urzędy i kancelarie kościelne. Rozwój form kancelaryjnych w Polsce,
- 6° Organizacja i zasoby archiwów państwowych i kościelnych w Polsce.

Wtorek 27 VI. II. Porządkowanie i inwentaryzowanie dokumentów:

- 1° Zasady wypełniania inwentarza kartkowego,
- 2° Wypełnianie kart inwentarzowych (ćwiczenia),
- 3° Zasady wypełniania inwentarza książkowego,
- 4° Wypełnianie rubryk inwentarza książkowego (ćwiczenia),
- 5° Repetytorium z wtorkowej teorii i praktyki inwentaryzacyjnej.

Środa 28 VI. III. Porządkowanie i inwentaryzowanie akt diecezjalnych:

- 1° Wykazy akt kancelarii i archiwów diecezjalnych,
- 2° Zasady wypełniania inwentarza kartkowego,
- 3° Wypełnianie kart inwentarzowych (ćwiczenia),
- 4° Zasady wypełniania inwentarza książkowego,
- 5° Wypełnianie rubryk inwentarza książkowego (ćwiczenia),
- 6° Repetytorium ze środowej teorii i praktyki inwentaryzacyjnej.

Czwartek 29 VI. IV. Porządkowanie i inwentaryzowanie akt zakonów męskich:

- 1° Wykazy akt kancelarii i archiwów zakonów męskich,
- 2° Wypełnianie kart inwentarzowych (ćwiczenia),
- 3° Wypełnianie rubryk inwentarza książkowego (ćwiczenia),
- 4° Repetytorium z czwartkowej teorii i praktyki inwentaryzacyjnej,
- 5° Zwiedzanie przez uczestników miejscowego WAP. Spotkanie kierownika seminarium z uczestniczkami.

Piątek 30 VI. V. Porządkowanie i inwentaryzowanie akt zakonów żeńskich:

- 1° Wykazy akt kancelarii i archiwów zakonów żeńskich,
- 2° Wypełnianie kart inwentarzowych (ćwiczenia),
- 3° Wypełnianie rubryk inwentarza książkowego (ćwiczenia),
- 4° Repetytorium z piątkowej teorii i praktyki inwentaryzacyjnej,
- 5° Zwiedzanie przez uczestniczki miejscowego WAP. Spotkanie kierownika seminarium z uczestnikami,
- 6° Zamknięcie seminarium przez rektora KUL.

3. WYSTAWA. FORMULARZE I DRUKI

Kierownik seminarium, przy pomocy ks. mgra Feliksa Lenorta studenta z archidiecezji poznańskiej, urządził stosowną do zajęć wystawę składającą się z 12 stoisk.

Referent archiwalny Ośrodka i jednocześnie kierownik kursu postarał się o wydrukowanie dla archiwów kościelnych większej ilości kart inwentarzowych i rubryk do inwentarzy książkowych.

4. POSTULATY I OWOCE

Pod koniec kursu zakonnice znowu przypomniały myśl, ażeby następne spotkanie zostało urządzone wyłącznie dla ich stosunkowo młodych kancelarii i archiwów. Ponieważ sugestię tę popierał również pełnomocnik Episkopatu do spraw zakonnych biskup Bronisław Dąbrowski, tak się stało.

Seminarium to bardzo się udało m.in. dlatego, że zarówno wykłady, jak i ćwiczenia prowadził jeden prelegent. Dzięki temu uniknęło się powtarzań oraz jednakowy był poziom nauczania.

Sprawozdanie z tego seminarium opracowała wspomniana siostra Krystyna Sobul⁴.

Kurs był naprawdę owocny. Szkoda tylko, że ks. Librowski nie opublikował od razu podawanych uczestnikom wykazów akt urzędów i archiwów pionu diecezjalnego i zakonnego męskiego (a ten brak jest dotąd odczuwany).

Chyba tylko dlatego, że dla zakonnic przeprowadził on jeszcze dwa kolejne seminaria, kancelarie ich i archiwa doczekały się takich planów drukowanych.

IV. SEMINARIUM PARTYKULARNE W ROKU 1969

1. CEL I ZADANIA

Seminarium to, pierwsze grupowe, trzydniowe, zostało poświęcone archiwom zakonów i zgromadzeń żeńskich. Głównym powodem tego była chęć dopomożenia zakonnicom do prawidłowego tworzenia produkcji archiwalnej i dobrego układania jej od początku. Sprawa ta wydała się tym bardziej aktualna, że większość polskich zakonów i zgromadzeń żeńskich pochodzi dopiero z XIX i XX wieku. Właśnie z tego względu po-

⁴ S. K. Sobul NM: Sprawozdanie z seminarium archiwistyki kościelnej, przeprowadzonego na KUL w roku 1967. *Arch. Bibl. Muz.* t. 16: 1968 s. 279—282.

siadany czas nie poświęcono nawet całokształtowi archiwów tych instytucji, ale wyłącznie profilaktyce archiwalnej, tj. kancelariom i składnicom akt wyższych ich urzędów: generalnych i prowincjalnych.

2. ORGANIZACJA I PRZEBIEG

Potrzebę urządzenia kursu i jego plan omówiono na zebraniu „małego” zarządu Ośrodka ABMK w składzie: dyrektor ks. doc. dr Józef Rybczyk, referent do spraw archiwalnych i jeden z wicedyrektorów ks. doc. dr Stanisław Librowski oraz sekretarz gen. ks. doc. dr Bolesław Kumor.

Sprawami administracyjnymi zajęli się ks. Kumor i sekretarka Ośrodka s. Elżbieta Łukasiewicz. Natomiast opracowanie metodyczno-naukowe zjazdu i jego przeprowadzenie należało do ks. Librowskiego.

Do udziału w seminarium jego moderator zaprosił wyłącznie „elitę” zakonną w tym względzie, a więc sekretarki generalne i archiwistki domów generalnych, centralnych, głównych, macierzystych, prowincjalnych i dawnych opactw. W zaproszeniach zaznaczono, żeby wspomniane, jeszcze przed rozpoczęciem kursu, nadesłały posiadane plany akt swoich kancelarii i składnic celem dokonania ich korektury.

Seminarium odbyło się w dniach od 25 do 27 czerwca w gmachu Katolickiego Uniwersytetu. Otworzył je rektor KUL ks. prof. dr Wincenty Granat, a zamknął ks. dyrektor Rybczyk. Zajęcia trwały po 6 godzin dziennie.

W kursie wzięło udział 77 sióstr reprezentujących 41 zakonów i zgromadzeń. Większość z nich posiadała wykształcenie średnie, 14 wyższe, 18 aktualnie studiowało na KUL i ATK.

Zakonnicom rozdano zaświadczenia z uczestnictwa w kursie, podpisane przez księży Rybczyka, Librowskiego i Kumora.

3. ROZKŁAD ZAJĘĆ

Środa — 25 czerwca:

- 1° Przedstawienie zasobów znajdujących się w kancelariach, składnicach akt oraz archiwach zakonów i zgromadzeń żeńskich;
- 2° Podanie wykazu akt kancelarii (registratury) zakonu lub zgromadzenia żeńskiego;
- 3° Omówienie planów nadesłanych przez niektóre ośrodki zakonne, niewystarczających względnie nie do naśladowania;
- 4° Omówienie i podyktowanie dobrego wykazu registratury (i ewentualnie inwentarza archiwalnego) dla mniejszych zasobów aktowych;
- 5° Omówienie i podyktowanie innego podobnego wykazu dla tychże instytucji;
- 6° Konsultacja kierownika seminarium z uczestniczkami.

Czwartek — 26 czerwca:

- 1° Omówienie i podyktowanie dobrego wykazu registratury (i ewentualnie planu inwentarza archiwalnego) dla średniego pod względem zasobu aktowego zakonu i zgromadzenia żeńskiego;
- 2° Omówienie i podyktowanie drugiego podobnego wykazu dla tychże instytucji;
- 3° Omówienie i podanie dobrego wykazu registratury dla dużego co do zasobu aktowego zakonu lub zgromadzenia żeńskiego;
- 4° Praca w kancelarii zakonu lub zgromadzenia żeńskiego. Dziennik po-

dawczy. Dlaczego, mimo utrzymania dziennika podawczego, rozkładamy akta rzeczowo?

- 5° Praca nad registraturą w składnicy akt zakonu lub zgromadzenia żeńskiego. Selekcja i rozkładanie akt. Przenoszenie akt ze składnic do archiwów;
- 6° Konsultacja kierownika seminarium z jego uczestniczkami.

Piątek — 27 czerwca:

- 1° Omówienie i podyktowanie dobrego planu inwentarza archiwalnego dla dużego zasobu akt zakonu lub zgromadzenia żeńskiego;
- 2° Dalszy ciąg poprzedniego zagadnienia;
- 3° Omówienie i podyktowanie dobrego planu inwentarza archiwalnego dla małego i średniego zasobu akt zakonu lub zgromadzenia żeńskiego;
- 4° Praca w archiwum zakonu lub zgromadzenia żeńskiego (przypomnienie ważniejszych wskazań z kursów poprzednich);
- 5° Przedstawienie tematyki przyszłego seminarium archiwalnego dla zakonnic (poświęconego prowadzeniu kroniki zakonu, zgromadzenia albo klasztoru żeńskiego);
- 6° Rozdanie zaświadczeń z udziału w kursie. Zamknięcie seminarium.

4. POSTULATY I OWOCE

Uczestniczki kursu niemal jednogłośnie prosiły o kolejne seminarium dla nich, na co wyraził zgodę ich nauczyciel.

Zakonnice, biorąc czynny udział w wykładach, ćwiczeniach, dyskusjach, spotkaniach i rozmowach zawodowych, dawały gwarancję zaangażowania w przyszłej pracy. Chętnie też zaopatrywały się w karty i formularze inwentaryzacyjne.

Sprawozdanie z niniejszego seminarium opracowała s. Krystyna Sobul⁵.

Na owoce ich prac w archiwach nie długo trzeba było czekać. Dowodziły tego prace historyczne, jakie licznie powstawały na KUL, głównie pod kierunkiem ks. prof. dra Bolesława Kumora, jak też na innych uczelniach o dziejach zakonów i zgromadzeń żeńskich, szczególnie w czasie ostatniej wojny, jak również o ich założycielach i założycielkach oraz o wybitniejszych członkiniach. Właśnie materiałów do tych opracowań dostarczały chętnie studentkom siostry archiwistki.

Także plany i wykazy akt, poprawione w czasie seminarium i później przez ich kierownika, przy udziale ogółu, doczekały się w znacznej mierze publikacji. Spis ich znajduje się niżej, po sprawozdaniu z kursu V-go.

Za urządzenie tego seminarium dziękował pismem z 1 lipca 1969 r. (N. 1954/69/P) kierownikowi Ośrodka i kursu ks. prymas Wyszyński.

---

⁵ S. K. Sobul NM: Sprawozdanie z seminarium archiwistyki kościelnej, poświęconego kancelariom i składnicom akt zakonów i zgromadzeń żeńskich w Polsce. *Arch. Bibl. Muz.* t. 20: 1970 s. 195—202.

V. SEMINARIUM GRUPOWE W ROKU 1972

1. CEL I ZADANIA

Z tej przyczyny, że zarówno kierownik kursów archiwalnych Ośrodka ABMK (ks. prof. dr Stanisław Librowski), jak też same siostry uznały, że kurs ogólny z 1967 r. oraz seminarium specjalistyczne z 1969 odpowiedziały swoim zadaniom, dlatego na razie dla zakonnic skończono z doksztalcaniem kursorycznym i niniejsze, trzydniowe spotkanie zostało przeprowadzone na tematy przedłożone przez same siostry archiwistki czyli „na zapotrzebowanie społeczne”.

Seminarium to, pod ogólnym tytułem „Aktualne potrzeby archiwów zakonów i zgromadzeń żeńskich”, nie odbywało się już w tradycyjnej formie wykładów i ćwiczeń, lecz w postaci wspólnej konwersacji, dyskusji i konsultacji. Było poświęcone bieżącym bolączkom występującym w dziedzinie organizacji archiwów żeńskich i prac w nich podejmowanych.

Jedne zakonnice już przed zjazdem przysłały na ręce kierownika seminarium spis problemów do omówienia, inne, mniej odważne, przedstawiały je dopiero podczas dyskusji.

2. ORGANIZACJA I PRZEBIEG

Urządzeniem i przeprowadzeniem obecnego seminarium zajął się, jak zwykle, tzw. mały zarząd Ośrodka ABMK w tej dziedzinie, zatem dyrektor ks. prof. dr Józef Rybczyk, referent archiwalny i jeden z wicedyrektorów ks. prof. dr Stanisław Librowski oraz sekretarz gen. ks. prof. dr Bolesław Kumor.

Sprawami organizacji zewnętrznej kursu zajmował się ks. Kumor, korzystający z pomocy siostry sekretarki Elżbiety Łukasiewicz, natomiast zajęcia fachowe w nowej formie prowadził ks. Librowski. Trwały one od 27 do 29 czerwca (wtorek — czwartek) po 6 godzin dziennie. Zajęcia odbywały się w gmachu Katolickiego Uniwersytetu.

3. UCZESTNICZKI SEMINARIUM

Na spotkanie były zaproszone i przybyły nań tylko kierowniczkki archiwów generalnych, prowincjalnych oraz podobnych im zakonów i zgromadzeń żeńskich. Brało w nim udział 87 zakonnic reprezentujących 46 instytucji.

Kierownik kursu krytycznie przyjął zachodzące zbyt często w zakonach i zgromadzeniach zmiany na stanowiskach sekretarek i archiwistek. Zawsze podkreślał, że wspomniane funkcje powinny siostry sprawować przez dłuższy czas, ażeby się w nich zaprawić i przynieść prawdziwy owoc.

Sprawozdanie z tego seminarium opracowała s. Maria Laurencja Jędrzejczak⁶.

---

⁶ S. M. L. Jędrzejczak NM: Sprawozdanie z seminarium archiwistyki kościelnej, poświęconego aktualnym potrzebom archiwów zakonów i zgromadzeń żeńskich w Polsce, przeprowadzonego na KUL w Lublinie w dniach 27—29 VI 1972. *Arch. Bibl. Muz.* t. 28: 1974 s. 333—338.

4. OWOCE SEMINARIUM

Uczestniczki spotkania okazywały wielką gorliwość i zapał do swej pracy zawodowej. Zaopatrywały się też w karty i formularze inwentaryzacyjne oraz w literaturę archiwalną.

Szczególnie widocznym owocem tego i poprzedniego seminarium były publikacje w latach 1976—1978 wykazów i planów akt przygotowanych przez wybrane zakonnice pod kierunkiem ks. prof. Librowskiego. Oto one:

1. S. Teofila Kudryk: Podział rzeczowy akt i częściowy inwentarz Archiwum Głównego Sióstr Służebniczek NMP NP w Starej Wsi... *Arch. Bibl. Muz.* t. 33: 1976 s. 53—69. Nadb. ss. 17.

2. Podziały rzeczowe akt archiwów sześciu zakonów żeńskich... *Arch. Bibl. Muz.* t. 34: 1977 s. 387—400. Nadb. ss. 14. [Są to]:

1° S. Monika Tarczyżka Więzik: Archiwum Zgromadzenia Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu... Wykaz akt.

2° S. Zofia Agnes Studzińska: Archiwum Zgromadzenia Sióstr Misjonarek Św. Rodziny w Białymstoku... Plan akt.

3° S. Honorata Skorupska: Archiwum Generalne Sióstr Służek NMP Niepokalanej w Mariówce... Podział akt.

4° S. Sabina Maria Wicińska: Archiwum Główne Zgromadzenia Sióstr Św. Teresy od Dzieciątka Jezus w Rychnowie... Układ akt.

5° S. Anna Maria Joanna Staniszevska: Archiwum Prowincji Zgromadzenia Sióstr Św. Katarzyny w Braniewie... Wykaz akt.

6° S. Lidia Teodata Dopierała: Wykaz akt Urzędu Prowincjalnego Zakonu Św. Urszuli Unii Rzymskiej w Warszawie.

6°a S. Lidia Teodata Dopierała: Układ akt jednego zespołu (do mu większego) w Archiwum Prowincjalnym Zakonu Św. Urszuli Unii Rzymskiej w Krakowie.

3. Jadwiga Wianeja Szachno: Wykazy dziesiątne akt Archiwum Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Służebnic Krzyża w Warszawie... *Arch. Bibl. Muz.* t. 35: 1977 s. 19—28. Nadb. ss. 10.

4. Jadwiga Zbigniewa Dobkowska: Wykaz akt Archiwum Polskiej Prowincji Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego w Oltarzewie... *Arch. Bibl. Muz.* t. 36: 1978 s. 17—20. Nadb. ss. 4.

5. S. Maria Laurencja Jędrzejczak: Plan akt Archiwum Generalnego Zgromadzenia Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi we Włocławku... *Arch. Bibl. Muz.* t. 37: 1978 s. 7—16. Nadb. ss. 10.

VI. KONFERENCJA DYREKTORÓW ARCHIWÓW DIECEZJALNYCH W ROKU 1984

1. CEL I PRZEBIEG

Na kursie pierwszym, zasadniczym, w 1956 r. byli obecni prawie wszyscy kierownicy i dyrektorzy archiwów kościelnych. W spotkaniach ogólnych w 1961 i 1967 r. wzięli już mniej liczny udział, kierując na nie swoich współpracowników. W latach 1969 i 1972 odbyły się seminaria dla archiwistek zakonów i zgromadzeń żeńskich.

Z wymienionych powodów kontakty kadry kierowniczej archiwów diecezjalnych i zakonnych męskich z Ośrodkiem ABMK nieco się rozluźniły. Jeżeli do tego dodamy częste zmiany na stanowiskach archiw-

stów, znikomą produkcję drukowaną dotyczącą większości naszych zbiorów, a nade wszystko brak jurysdykcji Ośrodka nad archiwami, pozostaje tylko luźny kontakt z nimi poprzez kursy i seminaria, na które obecność kolegów i koleżanek nie zawsze łatwo wyegzekwować.

A tymczasem od zakończenia wojny upłynęło 40 lat, w archiwach ubyło starszych zasobów aktowych albo się przemieszały, na ich miejsce zwieziono wiele partykularnych z prowincji i przeniesiono nowszych. Także z pomieszczeń archiwalnych jedne utracono, drugie odzyskano, inne pobudowano.

Zaistniał więc problem lepszego zapoznania się Ośrodka z kadrą kierowniczą poszczególnych archiwów i samych archiwistów różnych instytucji między sobą, wzajemnego poinformowania się o zasobach, pomieszczeniach, inwentaryzacji, konserwacji, usłudze i pracy naukowej na polu archiwistyki.

W następstwie tego dyrektor Ośrodka ABMK ks. prof. dr Zygmunt Zieliński, przy pomocy współpracowników, zorganizował w dniach 27—28 listopada spotkanie w służbowym lokalu (Lublin, ul. Chopina 29) rządców archiwów diecezjalnych, planując na inny raz zakonnych męskich.

Do zaproszeń na konferencję dołączono 12-punktowy konspekt, ułożony przez referenta Ośrodka do spraw archiwalnych ks. prof. dra Stanisława Librowskiego, według którego *mutatis mutandis* należało przygotować sprawozdanie z działalności swoich archiwów za lata 1945—1984. Diecezjom dawnym, rozległym oraz zasobnym w dokumenty i akta (Kraków, Wrocław) zaproponowano po 9 stron maszynopisu, średnim stopniowo mniej, a szczytkowym (Białystok, Drohiczyn) po 3.

Spośród 27 dyrektorów i kierowników przyjechało 18, w nich również zastępcy. Prelegenci czytali swoje sprawozdania w kolejności metropolii gnieźnieńsko-poznańskiej, warszawskiej, wileńskiej, lwowskiej i krakowskiej. Posiedzeniu i dyskusji przewodniczył ks. Librowski, odpowiadając na pytania, wątpliwości, bolączki, plany tak samych referujących, jak też innych.

Dążeniem organizatorów spotkania, a pewnie także sprawozdawców, było nie tylko zapoznanie ogółu z osiągnięciami prezentowanych archiwów, lecz również zachęcenie ośrodków dotąd słabszych do dźwignięcia się w górę za przykładem diecezji prężniejszych. W sumie chodziło o jakies wyrównanie poziomów w metodzie i czynnie.

Sprawozdanie z tej konferencji opracował ks. mgr Janusz Kania⁷.

2. OWOCE ZJAZDU

Ponieważ spotkanie wzbudziło zainteresowanie ogółu uczestników, należy przypuszczać, że było również owocne, szczególnie odnośnie do metodycznego podniesienia pracy w archiwach dotychczas słabszych.

Podczas zjazdu otworzyła się dalsza możliwość zaopatrzenia się w karty i formularze inwentaryzacyjne oraz w literaturę archiwalną.

Jednym z widocznych owoców konferencji był druk sprawozdań z działalności kilku archiwów w dziale „Archiwa diecezjalne w Polsce w powojennym czterdziestoleciu (1945—1985)”, *Arch. Bibl. Muz.* t. 53: 1986 s. 33—102. Niestety, spośród 18 uczestników spotkania, z których

⁷ Ks. J. Kania: Konferencja dyrektorów archiwów diecezjalnych przeprowadzona w Lublinie 27—28 XI 1984. *Arch. Bibl. Muz.* t. 53: 1986 s. 35—49.

większość czytała lub referowała ustnie swoje sprawy, jedynie 7 ośrodków diecezjalnych nadesłało artykuły do publikacji, zresztą nie zawsze w oczekiwanej objętości. Ale dobrze, iż udało się na ten temat chociaż tyle wydrukować.

[Oto wspomинane] II. Sprawozdania z działalności:

Ks. Tadeusz Kraheil: Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku. *Arch. Bibl. Muz.* t. 53: 1986 s. 41—42.

Ks. Jan Związek: Archiwum Diecezjalne w Częstochowie. Tamże s. 43—56.

Ks. Mariusz Leszczyński: Archiwum Archidiecezji w Lubaczowie. Tamże s. 57—66.

Ks. Henryk Misztal: Archiwum Diecezjalne Lubelskie. Tamże s. 67—69.

Ks. Stanisław Grad, s. Helena Cabała: Archiwum Diecezjalne w Łodzi. Tamże s. 70—75.

Ks. Andrzej Piec: Archiwum Diecezjalne w Siedlcach. Tamże s. 76—86.

Ks. Stanisław Librowski: Archiwum Diecezjalne we Włocławku. Tamże s. 87—102.

Natomiast projekt powołania Rady Archiwalnej, który zarysował się pod koniec konferencji, z przyczyn niezależnych od dyrekcji Ośrodka ABMK nie został dotąd zrealizowany⁸.

---

⁸ Por. *Dz. U.* nr 38 z 1983 r.